

עומקא דפרשה

- השלמת מוספי הגלות
- הטאת ר"ח בראש השנה
- ולכפרת פשע
- נדבה במוסף ר"ח
- קדושת מוסף ר"ח
- מלחמתה של תורה

- מזבח חדש בציון תכין
- מצות מוספי שבת ור"ח
- חליצת התפילין לפני מוסף
- שער הציון
- קרבנות ר"ח בקרבן אחד
- העברה על המצוות במוסף

פר' פנחס - בעניני מוסף ר"ח

בס"ד ערש"ק כ"ג תמוז תשע"ב

קדימת שיערי החטאת לעולת ראש חודש

הגרא"י ברזל

החודש ומנחתה ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם "כמשפטם", משמע דהמשפטם לא הולך על ר"ה אלא על ר"ח והתמיד, א"כ כאילו כתוב בר"ח משפטם, ויל"ע בזה.

ובהגה"ה בשפ"א כתב לפי דבריו דבר"ח קודם העולה, יהא מדויק נוסח התפילה בר"ח "עולת ראש חודש נעלה עליו ושעירי עיזים נעשה ברצון". הרי שהקדים עולה לחטאת, משמע דבר"ח ההקדמה כפי סדר המקרא. ובעיוני רש"י דייקנו לשון רש"י בחומש שכותב על עולת התמיד יעשה "כל הקרבן הזה" דלכאוי לא מובן מה כוונת רש"י בזה, אלא שבא לומר שלא תחשוב דיעשה קאי על השעיר כדי לומר שהוא יהא הראשון שמקריבים אחרי התמיד, ואז הסדר לא כמו שכתוב. קמ"ל דיעשה הולך על כל הקרבן שיהא אחרי התמיד, ולא כתוב שהשעיר יהא הראשון אלא כל הקרבן לפי הסדר שכתוב בפרשה.

ועוד יש להעיר דבגמ' בשבועות דף יט. איתא אמר ר"ל מה נשתנה שיער של ר"ח שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה כפרה על שמיעטתי את הירח. ורש"י בחומש מביא הנוסח הביאו כפרה עלי על שמיעטתי את הירח. ולפי"ז יש כאן דין קרבן חטאת שלא על חטא (ואף שמכפר על טומאת מקדש אבל יש כאן גם סוג כפרה אחר) ומצד זה אין דין להביא חטאת תחילה, דכל הטעם שחטאת קודם לעולה מבואר בזבחים דף ז: דקודם מרצה הפרקליט ואח"כ מביא דורון וזה רק כשהחטאת בא על חטא לכפרה, ואיתא בתו"כ פרשת תזריע דלכן הקדימה התורה בקרבן יולדת עולה לחטאת כיון דלא בא לכפרה, ול"ש הטעם דריצה פרקליט תחילה, אף שלמעשה גם שם מביא חטאת תחילה כמ"ש תוס' דלא פלוג. אבל נ"מ בזה שהקרבן לא בא על חטא שבדיעבד כשר אם הביאו עולה תחילה, עי ריטב"א קידושין י"ג. ומהאי טעמא י"ל דר"ח השתנה הדין בזה.

ולפי"ז אין ראייה מנוסח התפילה דעולת ר"ח נעלה עליו ושעירי עיזים, דהרי זה מדבר לעתיד לבא דהשעירי עיזים "נעשה ברצון", משמע שלא יהא בזה גדר חטאת שצריך פרקליט, והגדר חטאת שיהא לעתיד זה יהא ברצון (וגם הענין שהביאו כפרה עלי לא יהא שייך) וממילא העולה תהא קודמת לחטאת, אבל בזה"ז דסו"ס זה חטאת הדר דינא דעולה קודם לחטאת.

הנה קי"ל בזבחים דף צ' ע"א דכל חטאות קודמות לעולות הבאות עמהן ואפילו חטאת העוף לעולת בהמה, והנה בפרשת מוסף דר"ח כתוב בתורה סדר הקרבנות קודם העולות (פרים, איל וכבשים) ואח"כ שעיר עיזים לחטאת, ויש להסתפק אם הסדר הוא בדוקא שכאן העולות יקדמו לחטאות או דגם בזה החטאת קודמת כמו בכל מקום. וכן יש לעי' בשאר קרבנות הרגלים.

והנה בירושלמי פרק ג' דהוריות ה"ד ר' שמואל אחוי דרבי ברכיה בעי מעתה של ראש חודש יקדם לשעיר הבא עמו מפני שקדמו, פירוש דשם מבואר דבקרבן ע"ז העולה קודמת לחטאת כדכתיב בקרא, ושאל א"כ נאמר גם בעולת ר"ח דתקדום לשעירי חטאת, א"ר בא מרי לית יכול חטאת דידיה חשיב, וע"ש. והיינו דדוקא בחטאת דע"ז דשם התורה כתבה "לחטת" חסר אלף, ללמדך שאין דינו כשאר חטאות שקודמים לעולה, אבל בשעירי ר"ח לא כתוב חסר והדר דיניה שהוא ככל הקרבנות שעולה קודמת. אמנם בגמ' בזבחים איתא ב' תירוצים מדוע בקרבן ע"ז עולה קודמת, א. דכתיב לחטת חסר, ב. דכתיב כמשפט, ומפרש"י דמשפט משמע כמשפט סדר מקראו כך סדר עבודתו, ופר (עולה) כתיב ברישא. ואמרינן בגמ' דלפי תירוצ' זה גם בקרבנות מוסף דסוכות העולה תיקדם לחטאת דגם שם כתוב כמשפטם, דיש להקריב לפי הסדר הכתוב בפרשה, וכן פסק הרמב"ם פ"ט מתמידין. וכתב השפ"א בזבחים דיש להסתפק בקרבן מוסף דר"ח ובשאר המועדות והספק הוא רק לפי התירוצ' השני דכתיב כמשפט, ולומדים גם לסוכות, א"כ ה"ה נלמד לשאר הרגלים, והרש"ש מוסיף דהא אמרינן בשבועות דף י' אלה תעשו לה' במועדיכם הוקשו כל המועדות זה לזה, ואין היקש למחצה, או דרך בסוכות דכתיב כמשפט, וכן נוקט המראה הפנים בירושלמי הנ"ל דרך בסוכות. אמנם קצת יש להעיר דהירושלמי שם פשוט לו דבר"ח הוא ככל הקרבנות דהחטאת קודם משום דרך בשעיר דע"ז דכתיב ביה לחטאת חסר הוא גז"ה דעולה קודמת, הרי דנקט כתירוצ' הראשון בגמ', ומשמע קצת דלפי הטעם דעולה קודמת משום דכתיב כמשפט יש מקום לומר דגם בר"ח כן. אולם הפנ"י בר"ה דף ל: פשוט לו דר"ח הוא ככל הקרבנות דהחטאת קודמת ולא כפי הסדר שכתוב בפסוק, אבל השפ"א הנ"ל מסתפק בזה.

ואמנם בר"ח באמת יש טעם לומר דההקדמה כפי הסדר דקודם עולה ואח"כ חטאת, דבמוסף דראש השנה כתוב מלבד עולת

מזבח חדש בציון תכין

הרב י. מ. שחור

עוד במוספין 'בנה ביתך כבתחילה וכוונן מקדשך על מכוני, דמכוני משמע במתכוננו כבתחילה בלא חידוש ותוספת, ובה שאני המזבח שיהיה בו דבר חידוש. עוד שמעתי לפרש להמבואר ביחזקאל שם י"ז, "העזרה ארבע עשרה ארך וגו' והחיק לה אמה סביב וגו', ופירש"י דאותה עזרה היינו גג המזבח, ומ"ש והחיק לה וגו', זהו היסוד, וכן הביא במצו"ד "החיק אשר לה הוא יסוד המזבח בלטה אמה מסביב", והוסיף עוד וז"ל "ויתכן שבא לומר לפי שמאז [פיי קודם החורבן] לא בלטה היסוד בכל סביבו, כי במקום שהיה מנחלת יהודה לא היה יסוד כן ארז"ל [עי להלן]. לכן אמר, לעתיד יהיה היסוד מסביב, כי אז לא תהיה מקום המקדש והמזבח מיוחד לשום שבט, וכאשר נראה בצורת חלוקות הארץ" עכ"ל, ועפי"ז מתבאר דמ"ש 'מזבח חדש' הכונה לעומת המזבח הישן שמחמת שעמד חלקו במקום נחלת יהודה, לא היה יסוד באותו הקרן, ולזה אומרים מזבח חדש וכו', דלעתיד כשלא יהא מקום המקדש מחולק לשבטים, אז יהיה היסוד שלם.

"מזבח חדש בציון תכין", ידוע מה שמדקדקים בזה, דמה רצ"ל שיהיה המזבח 'חדש', הא פשיטא דכל הבית יהיה חדש, ומשמע דקאי שיהיה בו חידוש מה שלא היה בבית עולמים. ועי' בסדר אור החמה שכתב בזה על פי האבודרהם, שהביא הפס' ביחזקאל, ולפי מאי דכתיב שם מ"ג (יג-יד) מצינו שיהיו במזבח לעתיד כמה וכמה שנויים במידתו, וכגון דבבית שני היה גובה היסוד אמה אחת, ולעתיד שתי אמות, וכמ"כ בגובה הסובב שהיה ג' אמות, ולעתיד יהיה ד' אמות, ובה מתפרש כפשוטו בקשת מזבח 'חדש'.

ונראה דלפי"ז לשון 'חדש' יתפרש ע"פ הא דמצינו בסוטה מ"ג א' לענין חוזרי המלחמה דס"ל לר"י דאף הבונה בית על מכונו לא היה חוזר, ופרש"י "על מכונו, סתרו ובנאו במדה ראשונה אינו חוזר, דלאו 'חדש' הוא, הואיל ולא חידש להוסיף עליו, ואפילו אצלו אינו חדש, וגרע מהלוקח והיורש", הרי מבואר, דאין נכנס תחת שם 'חדש' בכתוב, אלא אם יהיה בו תוספת בנין. ולהאמור א"ש, שיתווסף במזבח על מידותיו, ולכן קרי' ביה מזבח חדש, ולפי"ז א"ש מה שאומרים

בזבחים צ' ב' איבעיא להו תדיר ומקודש איזה מהם קודם תדיר קודם משום תדיר או מקודש קודם דקדוש, תא שמע תמידין קודמין למוספין [צא]. ואף ע"ג דמוספין קדישי, ומפרשיי מוספין שם שבת עליהם שהם באים חובה לה והתמידין באין אף בחול עכ"ל, אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי, ומפרשיי [ד"ה לתמידין לא אהנאי] כיון דהאידינא קריבין אם כן שם שבת עליהם עכ"ל, ת"ש מוספי שבת קודמין למוספין פי ראש חודש, ומפרשיי מוספי ר"ח מקודשין משל שבת דאיכרי מועד והשטמ"ק הוסיף ויש בהו שעיר חטאת שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו ע"כ, אטו ראש חודש למוספין דידיה אהני למוספי שבת לא אהני, תא שמע מוספי ראש חודש קודמין למוספי ראש השנה אע"ג דראש השנה קדשה, אטו ראש השנה למוספי דידיה אהני למוספי ראש חודש לא אהני, והתוס' [ד"ה תא שמע] כתבו דבכל הני תא שמע צריך טעם מאי קס"ד מאחר דכבר שני אטו שבת למוספין אהני לתמידין לא אהנאי.

והנה מו"ר הגאון הגדול שליט"א בספרו דרישת פקודיך ח"ב הביא מה"מנחת אברהם ח"ב להעיר בל' הרמב"ם במנין המצוות ריש הל' תמידין ומוספין דגבי מוסף שבת כתב להוסיף שני תמידין וכולוהו מוספין כתב ל' מוסף, וביאר היטב בזה דבשבת דהמוסף הוא כקרבן התמיד א"כ כל דינו הוא להוסיף שני כבשים על השני כבשים דהתמיד ולא נאמר שם בפנ"ע דמוסף, אבל בכולוהו מוספין דקרבנן חלוק מהתמיד אם בשעיר החטאת ואם במספר א"כ נאמר תורת מוסף לעצמו. [וכתב ליישב בזה מה דל"כ הרמב"ם לדינא דמתני' דהתמידין קודמין להמוספין גבי שבת, וע"ז ביאר [בדרך אחד] דבשבת דהמצוה היא להוסיף ב' כבשים על התמיד א"כ בוודאי ל"ש להקדים המוסף להתמיד, אלא דהק' ע"ז דבגמ' דזבחים מייתי להך דינא דמתני' גבי מוספי שבת, ולענ"ד דגם בשבת יסוד המצוה היא להקריב ב' כבשים עם התמיד והוה שייך להקדימם דמ"מ עם התמיד נינהו, ורק דאחר הדין הכללי דהתמידין קודמין למוספין שוב בשבת נכנס זה בעיקר המצוה להוסיף כבשי המוספין על התמידין וצ"ע], והביא דהעירו דזה מבואר במדרש שהביאו רבותינו בעלי התוס' עה"ת [פ' פנחס] דבשבת הכל כפול לחם משנה וקרבן משנה והיינו דהקרבן תמיד עצמו כפול ואינו קרבן בפנ"ע דמוסף, וראיה זו מובא בספר דרישת פקודיך מהג"ר שמעון משה דיסקין זצ"ל.

וכיו"ב כתב רבינו החזקוני [במדבר כח' ט' ד"ה שני כבשים] לא הטיח הקב"ה במוסף של שבת יותר מדאי אלא המוסף שוה לתמיד, ולא נאמר בה חטאת כמו בשאר מוספין מפני כבוד שבת שאין לשחוט בשבת דבר הנאכל לשום אדם אלא כל הקרבנות לגבוה ועליו יסודו רצית קרבנותיה, ואע"ג דמוספי חטאת קרבין בה כגון בשבת דר"ח ושבת דיו"ט, מ"מ במור סף שבת דעלמא עבד רחמנא הכירא והרב המגיה ציין דהוא מרבינו יוסף בכור שור, ובהמשך כתב עוד רבינו החזקוני [מקרא י' ד"ה וולת שבת בשבת] לא נאמר בו ושעיר לכפר, ללמדך ביו"ט ובראשי חדשים שבקרבנותיהם כתיב חטאת או כפרה והם בלאים לכפר התקינו שיהו קורין אותן ועולין להן לישראל קריאתו כאילו הקריבם, כמו ששנו רבותינו ז"ל כל זמן שקורין בהן מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, אבל קרבן מוסף שבת לא כתיב ביה לא חטאת ולא כפרה ללמדך שאין קרבנותיו באין לכפר לפי ששבת מכפרת אלא לריח ניחוח הן באים, ולכך אין קורין בתר"ה מוסף שבת כמו האחרים עכ"ל. ובל' המדרש שם וכן בל' רבינו הספורנו עה"ת [בסופו בכונות התורה] מבואר דכשם שיש לחם משנה להדיוט כך יש לחם משנה לגבוה והמוסף דשבת הוא לחם משנה לגבוה, אלא דהיא גופה צ"ב דמ"ש מוסף דשבת דאין בו קרבן חטאת מכל המוספין.

אכן הדבר מבואר בד' רבינו יוסף בכור שור [במדבר כח' ט'] עה"פ וביום השבת שני כבשים, לא הטיח במוסף של שבת יותר מדאי אלא המוסף שוה לתמיד, וחטאת אין בו כמו בשאר מוספין מפני כבוד השבת שאין לשחוט בשבת דבר נאכל לשום אדם אלא כל הקרבנות לגבוה, ואע"ג דמוספי ראש חודש וימים טובים קריבים בשבת אם יארע בשבת מ"מ בשל שבת עבד רחמנא הכירא עכ"ל.

ולהנ"ל נראה לבאר בעזה"י ויתעלה דמתחילה ס"ד דרק בשבת דהמוספין נוספין על עיקר קרבן התמיד והם לחם משנה לגבוה ואינם חולקים שם לעצמן בזה כמו דשם שבת על המוספין כך שם שבת על התמידין דכחך קרבן חשיבי, אבל מוספי ר"ח ושבת ל"ה כקרבן אחד [דאף דהמוספי שבת הם כהתמיד הרי מוספי ר"ח חולקים שם לעצמן ואינם כהתמיד] ולא נימא דכמו דשם ר"ח על המוספין דראש חודש כך שם ר"ח על המוספי שבת קמ"ל, ובהמשך ס"ד דרק בר"ח ושבת דהמוסף דשבת שייך להתמיד ולחם משנה לגבוה הוא בזה שם ר"ח גם על המוספי שבת דהו כעצם התמיד דהוא קרבן גוף היום, אבל במוספי ר"ה ור"ח דתרווייהו 'מוספין' לעצמן נינהו בזה לא אמרינן דכמו דשם ר"ה על המוספין דידיה כך שם ר"ה על המוספין דר"ח קמ"ל, ועדיין צ"ע.

בשור"ת הרדב"ז (ד, פ) נשאל על מה סמכו העולם לחלוף התפילין במור סף דר"ח. והשיב דלא נמצא בגמ' ולא בפוסקים הנמצאים אצלנו, רק בספר אלקנה על המצוות, ועליו סמכו ונהגו כולם לחלוף התפילין, ואע"פ שאינם יודעים טעמו של דבר, כיון דראו למקצת המתעסקים בס' הקבלה שחולצים, גם הם עושין כן, וע"ש שמביא יסוד גדול דבר שנכתב בגמ' אפי' שיהי' היפך ממ"ש בס' הקבלה, אני מודה בו ולא אחוש למה שכתב באותם הספרים. ולעצמי אם הוא חומרא אני נוהג אותו, ואם קולא לא אחוש לה. וא"ת הרי מנהג זה הפך הגמ', שהרי דין התפילין כל היום, ומתרחץ שאם היינו נוהגים כך שפיר קאמרת, אבל כיון שהם צריכין גוף נקי, לסיבה קלה אנו חולצים אותם, ובלא סיבה נמי מיד אחר מוסף צריך לחלוף, א"כ כדאי הטעם של ס' אלקנה להקדימו. ומ"מ אין אני מורה לחד לוץ ושלא לחלוף. וכותב ב' טעמים, א. כיון דבמוסף דומה ליו"ט שנקראו אות ראוי לעשות היכר זה. ועוד ב. שהתפילין נקראו כתר, ואומרים כתר בקדושת מוסף, ואין ראוי שיהיו שני כתבים ביחד. ואפי' ביחד שאין שום קדושה, כיון שהוא זמן הראוי לכתר, ראוי שלא יהיו על ראשו תפילין, ע"כ. כעין טעם השני מביא הב"י (כה, יג) עפ"י שמועה. עוד נפ"מ בין הטעמים במקום שלא אומרים כתר. והרמ"א (שם) כ' דמנהג העולם להסירם קודם מוסף אע"פ שאין אומרים כתר.

ועי' בשור"ת הרמ"ע מפאנו (ק"ח), העצה המובחרת שבר"ח יחלוף תפילין תיכף אחר שגמר שחרית, ואל יטעה להמתין עד אחר קדושה דסיד' רא כשאר הימים, כי כאן אינה סוף שחרית שהרי חתמנו לתקבל קודם הוצאת ס"ת, ואז ראוי לחלוף טרם נקרא בתורת המוספין שחשובה לנו שלא בפני הבית כהקרבת המוספין והמקדים לחלוף קודם ההלל ה"ז משובח וכו' והדבר ידוע כי קדושה דסידרא ביום הזה אינה אלא התחלה למוסף כמו במנחה בשבת, ולא ניחא ל' שיחלוף תפילין בשעה שהוא דרוף להתחיל מוסף, ע"ש.

הלבוש (תכ"ג, ד וע"ע כ"ה, י"ג) מביא רק טעם א' שחולצים התפילין כשרוצים להתפלל מוסף, שתפלת מוסף הוא במקום קרבן מוסף, ובעת הקרבת המוסף הוא כמו יו"ט ממש וא"צ אותו. ומחדש לחלוף התפילין בעת קריאת הס"ת קודם שקוראין "ובראשי חדשיכם", דלא גרע מוסף [שקוראים ב] קה"ת ממוסף דתפילה.

אמנם המג"א (תכ"ג, ו) מביא שיש מקפידין שלא לחלוף עד אחר הקדיש כדי שיהיו ד' קדישים. וחולק על הלבוש לחלצם קודם קה"ת, דמה שחור לצים התפילין במוסף דר"ח אינו אלא חומרא בעלמא.

וכ"כ בכונות האר"י, ע"כ [וע"ע במחדש"ש כה, ל]. ועי' בב"ח (סי' כ"ו) בשם האגור שהמניח תפילין במוסף עונשו גדול מאוד. מאידך הט"ז (כה, טז) מביא יחידוש ששמע בשם גדול הדור שלא הי' חולצם במוסף כיון שאינו אומר כתר ע"כ נראה דהנוהג כן שאינו חולצן אין עליו תלונה על שהוא סותר המנהג כי יש לו על מי לסמוך, ע"כ. וכן פסק הט"ז (תכ"ג, ב) מפורש דאפי' במוסף אין לחלצן. אגב המ"ב פוסק עמ"ש הט"ז המתפלל בציבור בודאי שלא ישנה ממנהגא דציבורא. למעשה שיטת הט"ז לא ברור לי, כי בסי' ל"א פוסק דר"ח לחולצן קודם מוסף. ולא צריך לחולצן קודם הלל, כי בחוה"מ צריך לחולצן לפני הלל שהם באים בשביל המועד ומורים על עיקר האות, משא"כ בר"ח אין הטעם בשביל האות אלא משום קדושת כתר.

מה שהט"ז מביא מהגדול הדור שלא היה חולצם במוסף, מצאתי לי חבר התיו"ט (דברי חמודות על הראש בהל' קטנות טז, עד) משום טעם אחר, שבר"ח אין לסלקם ולהסירם אלא כמו שאר ימים, עיי"ש שאין שייך אות אלא כשכל היום הוא בטל ממלאכה, ולא על מקצת היום.

האליה רבה (כה, כה) כ' דבר"ח יחלוף אחר קדושת ובה לציון, כשיאמר יהי רצון וכ' שנשמור חקך, כי במערבא היו מברכין על חליצת התפילין לשמור חוקיו (עי' סי' כ"ט), ולא ימתין מלחלצם עד אחר הקדיש, דהוי יותר כחולץ לפני רבו כיון שעומד להתחלת התפילה. [והמ"ב כותב על הא"ר כדי שלא להפסיק בין קדיש להתפילה].

אמנם בסי' תכ"ג (סק"מ) מביא המ"ב מנהג זה בשם הפמ"ג [למעשה בסי' כה הפמ"ג מנתיק הא"ר לחלצם בובה לציון ובסי' תרג מביא שהמנהג לחלוף אחר קדיש קודם תפילת י"ח], וכותב ויש נוהגים רק לחלוף הר' צועות מהאצבע קודם י"ה, ע"כ. ואולי טעמא שהיות שאין מברכין על חליצת התפילין, ועושים רק משום זכר, ולכן אי"צ חליצה גמורה, רק בה"תחלה של החליצה. אמנם לא כ"כ ניחא לבעל הערוה"ש (כט, ג) עו"ש יש שנהגו בשנשמור חוקך לסלק הרצועה, לזכר לשמור חוקיו דבני מערבא, ואינו ידוע אם כדי לעשות כן, כיון דלא קיי"ל רבני מערבא, ועוד דבני מערבא לא היו מברכים רק אם חלצום לעת ערב, ומ"מ לא ידעתי אם יש לעשות זכר למאי דלא קיי"ל לדינא, וצ"ע.

קרבן מוסף ר"ח

כ' הרמב"ם בשה"מ (מ"ב) שצינו להקריב קרבן בכל ר"ח מוסף על תמיד של כל יום. ועי' רש"י פר' שמיני שג' השעירים שהקריבו ביום חנוכת המשכן, אחד מהם של ר"ח, ומזה העיר במזבח אבנים (יאב, דע"כ נצטוו מקודם על מוספין. ופי' בזה מטבע תפילת מוסף שבת "אז מסיני נצטוו עליה", דברברות מואב אינו הצינו אלא מה שנטנו.

ובשורש המצוה כתב החינוך (תג) דכיון שבחידושה של לבנה מתחדשים ענינים הנוגעים לפעולות האדם, ראוי לנו ג"כ לחדש ולהקריב קרבן נוסף על שאר הימים, לשמו ב"ה, להעיר רוחנו שכל החידושים והגלגלים רק מאתו ית', ועי' המחשבה הזאת תעלה נפשנו וברכת ה' תחול עלינו.

[ודעת הרס"ג (פר' מד) והבה"ג דכל מוספי השנה נמנים במצוה אחת. אך הר"מ בשורש י"ג השיג דא"כ יש למנות גם את כל שבתות היו"ט כמצוה אחת. ועי' בביאור הגרי"פ שם דשאני המוספין שנכללו בס"פ פנחס במצוה אחת, אלה תעשו לה' במועדיכם, וקאי על כל המוספין שנזכרו לעיל].

עי' זבחים צא. דקא' ראיא שתידי קודם למקודש מדמוספי שבת קודמים למוספי ר"ח. ופירש"י דמוספי ר"ח מקודשין משל שבת דאיקרי מועד. [ולפי"ז יש להוסיף טעם במוספי ר"ח, עפי"מ ש"כ החינוך (תב) דשורש מוסף שבת כדי שנקבע במחשבתנו עם מעשה הקרבן, גודל היום רוב קדושתו].

והמפר' תמהו על רש"י, שהרי שבת היא תחילה למקראי קודש. ועי' שאג"א (סב) דמסיק דיו"ט ור"ח מקודשים יותר משבת, ולכן קרבן ר"ח דוחה שבת. והוסיף במזבח אבנים (יאב, דמשו"כ אפי' על עדי קה"ח מחללין שבת, כדי שיוכלו להקריב מוסף ר"ח בזמנו (ר"ה כא).

שעיר הטאת

בשטמ"ק בזבחים (צא) כ' דמעלת מוסף ר"ח יותר משל שבת, מפני שיש בו שעיר טאת שמכפר. ועי' פנ"י ברכות ל. דתפילת מוסף נתקנה בציבור (לשי' ת"ק ור"י) משום שעיקר המוסף הוא שעיר החטאת שמכפר, ולכן ביחיד לא שייך כלל כשאינו מחוייב טאת.

הרמב"ם בפ"ט מתו"מ ה"ו כ' שהחטאת קודמת לעולה [וכן מוכרח שם בה"ז עי"ש]. וכי מהר"י קורקוס שהכוונה שישחוט החטאת ויקריב אותה לגמרי, ואח"כ העולה. [אך עי' בפ"ז ה"א דמשמע שהקדים את העולות לשעיר החטאת, וצ"ל דסדרא דקרא נקט].

והק' בדעת קדושים (להגרי"ר מהאמבורג, מובא במזב"א יא, טו) בלשון התפילה שהוקדמה העולה לשעיר, "ועולת ר"ח נעלה עליו ושעירי עיזים נעשה ברצון". ותירץ דבזה"ל מהאמירה במקום הקרבן, מועילה בחטאת רק במקום זריקת הדם ולא במקום האכילה (שכהניס ואוכלים ובעלים מתכפרים), ונמצא שעולה מכפרת לגמרי ע"י האמירה ולכן הקדימוהו. (ועי' לק' בענין זמן כפרה).

תקנת תפילת מוסף ר"ח

כ' הרמב"ם הל' תפילה פ"א ה"ה - וכן תיקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות, שתי תפילות בכל יום, כנגד שני תמידין. וכל יום שיש בו קרבן מוסף, תיקנו בו תפילה שלישית כנגד קרבן מוסף... ותפילה שכנגד המוספין, היא הנקראת תפילת המוספין.

וציין הכס"מ לגמ' בברכות כו. ומפני מה אמרו מוספין כל היום שהרי קרבן מוספין קרב כל היום וכו'. ולכאוי' יש להוסיף את מסק' הגמ' שם לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות, דאי לא תימא הכי, תפילת מוסף מאן תקנה, עי"ש.

והנה כ' רש"י שם דע"כ רבנן אסמכינהו אקרבנות, וכי עיינו במוספין ולא מצאו תפילה כנגדה, עמדו הם ותקנוה. והיינו דמוסף היא תקנה כנגד קרבן מוסף כשם ששחרית ומנחה כנגד תמידין. וכן מבואר בלשון הרמב"ם תיקנו בו תפילה שלישית כנגד קרבן מוסף, משמע דהיא תקנת תפילה כשחרית ומנחה. דרבנן תקנוה, והסמך לזה הוא כנגד תפילת מוסף.

אך הרא"ש ברה"פ (פ"ד סי' יד) כ' שמקראות של מוסף הן במקום הקרבנות, כדכתיב ונשלמה פרים שפתינו. והיינו דאינה תפילה שכנגד הקרבן, אלא היא במקום הקרבן, [משא"כ ששחרית ומנחה שאינן במקום קרבן, שהרי לא מזכירים בהם קרבנות כלל]. וכ"מ בתוס' ברכות כו. דמוסף חלוק משאר תפלות דלא תקנוה אלא משום ונשלמה פרים שפתינו. [וכי' היסו"ה (שער הצאן פ"ג) דכיון שתפילת מוסף היא במקום קרבן מוסף, אם לא כיון במחשבתו על הקרבן מוסף שיוחזר לנו, לא נחשב כאילו הקריב].

ועי' צ"ח ברכות ל. שהזכרת הקרבנות אינה מעכבת במוסף דר"ח, אלא רק קדושת היום, שבדיעבד יוצא בזה. ובמשנת יעבץ (או"ח ד) הביא ראיא שהתפילה כנגד הקרבן ולא במקומו, מהא דאי' בסוכה נג. משם לקרבן מוסף, משם לתפילת המוספין. הרי שגם כשיש קרבן מוסף מתפללין מוסף, וא"כ אינו משום נשלמה פרים שפתינו.

כ' רבינו משה ב"ר יקותיאל בס' התדיר (טז) בשם ליקוטים ישנים, שתפילת מוסף של ר"ח רחל אמנו תיקנה, כשצפתה ברוה"ק שעתידות הנשים שלא להכשל בעגל. וראייה לדבר שרמזה שמה בג' תיבות הראשונות, ראשי חדשים לעמך - ר"ת רחל.

זמן כפרה

כ' הטור (תכג,ג) בפ"י זמן כפרה, ששעיר ר"ח מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, (עי' שבועות ב. וט) ונא' בו ואותה נתן לכם לשאת את עוון העדה. ובדעת זקנים (פנחס כח,ט) כ' שהכפרה מועילה לתינוקות שלא תפול עליהם אסכרה, שבשעת חידוש הלבנה יש לדאוג על התינוקות, וקרבן זה של ר"ח מכפר עליהם, וזהו "זמן כפרה לכל תולדותם" ותולדותיו של אדם אלו התינוקות.

ועי' ב"י שהביא מהאר"ח בשם ריה"ל (כוזרי מ"ג ה) שכיניו "תולדותם" שב אל החדשים, כיון שעולת ר"ח היתה באה על תולדות ימי החודש. (וכ"כ הכל בו סי' מג.) ועי' משנ"ב תיז סק"ד. ופי' ג"כ "מיד שונא", מיד יצה"ר, ורצה לומר כי שעיר החודש לזכרון לפני ה' להנצל מן היצר. וכ"כ האבודרהם.

וצ"ב מאי שנא מוסף ר"ח משאר מוספי המועדים דג"כ באו לכפרה (דאי' בשבועות שם). וביאר הבנין שלמה סי' כא (ד"ה ואמנם) עפ"י המהרש"א בב"מ שר"ח שהוא יום חידוש הלבנה הוא סימן לישראל שעתידין להתחדש, וכשם שחידוש הלבנה פעמים שבאה בארוכה ופעמים בקצרה, כך ישראל שהק' "בעיתה" סתום וחתום, אבל אם עושים תשובה "אחישה". ולכן יסודו לומר זמן כפרה לכל תולדותם, דצריך להתוודות ולעשות תשובה בער"ח לזכות להתחדשות בדרך הקצרה.

ועוד כ' הבנין שלמה דר"ח הוא זמן כפרה על חטא העגל, שהרי הוא המעכב שא"א לקיים ר"ח כדינו שיהא מועד, כדמוכח מדין הנשים. וכע"ז מבואר בספרנו, שכ' שחטא העגל ושאר חטאים אחריו מבדילים בין ישראל לקב"ה, וגורמים חילול ה'. וחטאת ר"ח היא כפרה על ישראל ובה תהיה תשועה לחילול השם, יעו"ש.

ובשירי דוד עבדך הנשמעים בעירך

צ"ב נוסח זה במוסף דר"ח מה ענינו לר"ח דוקא והלא שירת הלויים היא בכל הקרבנות. וכ' בסידור היעב"ץ דלא נזכר בשום תפלת היחיד, כי אם ברה"ה, כי זמנו הוא. סימנו דוד מלך ישראל חי וקיים. [עי' תולעת יעקב דד' קרואים דר"ח כנגד האבות ודוד]. והבנין שלמה (ח"א כא) הביא בשם אחיו ר"ב הכהן, עפ"י סוכה נד דמבואר שע"י שיר של ר"ח נתפרסם בכל העיר שנקבע ר"ח בזמנו. והוא מעלה ושבח לישראל שקדושת ר"ח והמועדים וחשבון התקופות נקבעים ע"י ב"ד הגדול, ולכן מוזכר דוקא כן ובשירי דוד, ועי"ש. [ולפי"ז א"ש גם הלשון "הנשמעים בעירך"].

ובלשון "הנשמעים בעירך" עי' אור שמח (כלי המקדש ג,ב) שפירש הנשמעים בעירך, זה בכלי שיר. האמורים לפני מזבחך, זה בפה על הדוכן. ומה שכלפי הכלי שיר המטבע הוא עירך ולגבי שירה בפה הוא לפני מזבחך, י"ל משום דקי"ל עיקר שירה בפה וא"כ בזה דוקא הוא לפני המזבח. אבל הכלי שיר הוי תוספת, ולא היו עומדים על הדוכן [כמ"ש הרדב"ז פ"ה מכה"ק ט"ו].

ובפחד יצחק (קוני' ירח האיתנים מא' יג*) ביאר הכוונה על ההוספה על העיר בשתי תודות ובשיר (שבועות רפ"ב).

תפילין במוסף ר"ח

כ' השו"ע בהל' תפילין (כה,ג) ביום ראש חודש חולצים אותם קודם תפילת מוסף. ועי' מג"א דאינו אלא מנהג. וכן הלשון בשו"ע הל' ר"ח (תכג,ד) נוהגים לחלוץ תפילין כשרוצים להתפלל מוסף. ועי' ב"ח סו"ס כו בשם הזוהר (פר' פנחס) דמי שמניח תפילין בתפילת מוסף חייב מיתה.

והטעם כ' הב"י משום דבאותה תפילה אומרים כתר ואין נכון להיות באותה שעה כתר דתפילין... וכ' המחמ"ש דהוא גם לדידן שאין אומרים כתר. ועי' שע"ת (סוף כב) דמבואר שקדושת ר"ח עולה בזמן תפילת מוסף. (דקדושת כתר היא סימן לתוקף הקדושה שבזמן מוסף, ולכן אינו תלוי באמירת כתר אלא בתפילה גופא). אך הט"ז (טז) כ' דכיון שאנו לא אומרים כתר, אין תלונה על הנוהג שלא לחלוץ. ועי' ט"ז תכג,ב דמשמע דעתו שאין לחלוץ.

והלבוש כתב טעם אחר מפני שתפילת מוסף היא במקום הקרבת הקרבן מוסף שבו ביום, ואנו עושים אותו כמו יו"ט לפחות בעת ההקברה, וי"ט א"צ אות. (והובא במשנ"ב תכג,י). והרדב"ז (אלף קנא) כ' את ב' הטעמים.

ולכאוי' נפק"מ בין הטעמים אם הדין לחלוץ הוא גם בשל יד, דמטעם כתר לכאוי' הוא רק בתש"ר. ועי' פר"ח (תכג) וסידור הריעב"ץ דבשעה"ד סגי להזיזן ממקומו ומשמע דתש"י במקומו עומדים ואין בזה חסרון. אכן במור וקציעה (תכג) כ' דל"מ להזיז ממקומו, עי"ש טעמו.

כ' האר"י שנוון להסירם בשעה שאומר י"ר מלפניך שנשמור חוקיך בעוה"ז וכו', (עי' ברכות מד:). ועי' משנ"ב סק"ט דס"ל להא"ר שאין לחלוץ אחר הקדיש כדי שלא להפסיק בין קדיש לתפילה. אבל לדעה א' שם חולצים אחר הקדיש, וכ"כ החיד"א במחב"ר (כו,טו) עפ"י האריז"ל.

א) בראשי חדשים חייבים להביא לקרבן מוסף שני פרים ושבעה כבשים, וכדכתיב בפרשת פינחס (כ"ח ו"א) ובראשי חדשיכם תקריבו עולה לה' פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים, ואיתא במנחות (מה) מנין שאם לא מצא שני פרים שיביא אחד ואם לא מצא שבעה כבשים שיביא ששה קמ"ל (יחזקאל מ"ו ו') וביום החדש פר בן בקר תמימים וששה כבשים ואיל תמימים יהיו, ומנין שאם לא מצא ששה יביא חמשה וכו' ואפילו אחד ת"ל ולכבשים כאשר תשיג ידו וכו' ע"כ.

תו אמרו שם ומנין שמעכבין זה את זה ת"ל יהיו ע"כ, ופירשו רש"י ותוס' שאם יש להם שני פרים ושבעה כבשים שאין יכולים להקריב זה בלא זה, ותמה עליהם השמ"ק איך יתכן לומר כן, והלא אם לא מצאו כולם מותר להקריב כמה שמוציאים, הרי מבואר שאינם מעכבים זה את זה, וא"כ ה"ה אם יש להם כולם ולא הקריבו חלק כולם, פשוט שמה שלא הקריב אינו מעכב את מה שהקריב, ועל כן פירש הגמרא באופן אחר.

וכתב החזו"א (ל"ג י"ט בד"ה ר"מ) שנראין הדברים שרש"י ותוס' סוברים שבאמת כולם מעכבים אהדדי, אלא שאם לא מצאו כולם אז חידשה התורה מצוה חדשה של מספר הקרבנות לפי מה שמצאו.

ואשר נראה בביאור הענין שנחלקו הראשונים בגדר קרבנות ר"ח, האם נעשו כולם אגודה אחת והן נחשבות כמו קרבן אחת של שבעת כבשים ושני פרים, או שכל בהמה ובהמה היא קרבן בפני עצמו אלא שנתחייבנו להביא אותם ביחד, שרש"י ותוס' סוברים ששבעת הכבשים ושני הפרים הם יחידה אחת והן מעכבות זה את זה, אלא שהתורה חידשה שבמקרה שלא מצאו כולם שיש אפשרות להקריב כמה שמצאו, ואילו השמ"ק סובר שממה שהתירה התורה להביא כמה שמוציאים מבואר שגם מתי שמביאים כולם כל קרבן הוא קרבן בפני עצמו.

ב) והנראה לומר עוד, שאין בפרט אלא מה שבכלל, שחקירה זו אינה רק בקרבנות ר"ח אלא בכל פעם שמביאים כמה קרבנות ביחד יש להסתפק אם כולן נחשבות מצוה אחת וכאילו הן קרבן אחת או שכל אחת היא קרבן בפני עצמה, (וברור שא"א לפגל מאחת על השניה, ואין הנפקא מינה אלא לענין זה אם הן מעכבות אחת השניה וכדומה).

כתיב בפרשת ויקרא (ב' י"א-י"ב) כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ וכו' קרבן ראשית תקריבו אותם לה' ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח, ופרש"י קרבן ראשית הוא שתי הלחם וביכורים ששניהם נקראים ראשית, וכתב הטור דאע"ג דתודה באה נמי מחמץ ולא מיקרי ראשית, הכא לא איירי אלא בדבר שבחובה ותודה באה נדבה עכ"ל.

גם הרמב"ן (ז' י"ד) הביא קושיא זו אלא שדחאו, וז"ל ואני תמה כשהוציא הכתוב מלאו השאור קרבן ראשית תקריבו וכו' למה לא אמר גם כן וקרבן תודה, וזו אינה שאלה כי הכתוב אמר ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח ולחם התודה אין ממנו למזבח כלום שאינו אלא טעון תנופה, ואע"פ שאמר בלחם הפנים שעובר עליו בחימוצו מפני שהלבונה שעליו שהיא ללחם לאזכרה אשה לה' אבל לחם התודה אין ממנו למזבח כלום וכו' עכ"ל.

והטור (ז' י"ב) הביא דברי הרמב"ן והשיג עליו, וז"ל ומה שתיירץ לפי שאין מלחם תודה לריח ניחוח אינו תירוץ שהרי משתי הלחם אין מהם למזבח אלא חשיב להו ריח ניחוח בשביל הכבשים שעמהם וכן בתודה הזבח עמה ואני כבר כתבתי למעלה שאינו קשה וכו' עכ"ל.

ונראין הדברים שגם הם נחלקו בגדר של כמה קרבנות הבאות ביחד וכמו שנתבאר לעיל, שהטור סובר שכולן נחשבות כמצוה אחת וקרבן אחת, ולשיטתו שפיר הקשה למה לא הוצרכה התורה להתייר התודה למזבח והרי חלק ממנו עולה על גבי המזבח דהיינו הזבח, אולם הרמב"ן סובר שהלחם אינו חלק מהתודה אלא הם שני קרבנות נפרדות, ולשיטתו לא הוצרכה התורה להתייר התודה לבוא מחמץ כי הלחם בעצמו אינו עולה על גבי המזבח, (ומה שהתורה התיירה שתי הלחם אע"פ שהם בעצמם אינם עולים על גבי המזבח, התם שאני שעיקר הקרבן הוא הלחמים, והתורה צותה שנביא עמם כבשים כדי להתייר הלחם וממילא שפיר הם כולם נחשבים כקרבן אחת, ואילו הטור סובר שעיקר הקרבן הוא הכבשים ואכ"מ).

א. במשנ"ב בהל' ר"ח סי' תכ"ב סק"ד כ' 'אם כשהיה מתפלל ג' ראשונות על דעת להתפלל מוסף, נזכר שלא אמר יעלה ויבוא בתפילת שחרית, בודאי יש להורות שיסיים התפילה בשל שחרית ואחר כך יתפלל מוסף' [שע"ת]. ולכאור' צ"ע בדיון זה, דהא קי"ל דאין מעבירין על המצוות, ועווי' בביאור הלכה סי' כ"ה בד"ה שלא יניחו, שמביא שהנשמת אדם מסיק וכן משמע מהמ"ג, שזה דין דאור, וא"כ צ"ע דהרי הוא התחיל להתפלל מוסף, ואיך מותר לו להעביר על המצוה ולהמשיך בתפילת שחרית, וצ"ע.

ב. והנה ידוע יסודו של הטורי אבן במגילה ו' ע"ב שכשהי' לפניו מצוה, ועבר על המצוה, והזדמן לפניו מצוה אחרת, חייב לחזור ולקיים קודם את המצוה הראשונה, כיון שחל עליו דין לקיימה קודם, מדין אין מעבירין על המצוות, ועו"ש.

ולפי"ז ה"י נראה לתרץ את הקו' על המשנ"ב הנ"ל, שמכיון שקודם התפלל שחרית, חל עליו חובת תפילת שחרית מדין אמע"ה, וכששכח ועו"י ה"י חייב לחזור ולהתפלל שחרית לפני שמתפלל מוסף, ואף שהתחיל להתפלל מוסף, חייב להמשיך בתפילת שחרית, כי כבר חל על תפילת השחרית דינא דאמע"ה וכיסודו של הטו"א הנ"ל.

אך עו"י בשו"ע אור"ח כ"ה א' שכ' 'והמניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס אחת, צריכין ליהרר שלא יניחו כיס התפילין למעלה, כדי שלא יפגע בהם תחילה, ויצטרך להניחם קודם הטלית כדי שלא יעבור על המצוה, ובמשנ"ב ס"ק ה' כ' שאם פגע בתפילין ועבר על המצוה והניחם מידו ונטל הטלית, שוב אסור לעזוב את הטלית וליטול את התפילין ועו"ש, ומוכח שהמשנ"ב חולק על יסודו של הטו"א הנ"ל, וס"ל שכיון שעכשיו הטלית לפניו, אסור לו לעבור על המצוה ולחזור למצוה הראשונה שהייתה לפניו, וא"כ שוב צ"ע מדוע פסק המשנ"ב שאף שהתחיל תפילת מוסף, מ"מ יעביר על המצוה וימשיך בשל שחרית, וצ"ע.

ג. בשו"ע אור"ח תרפ"ד ג' 'ואם חל ר"ח [טבת] בחול, מוציאין ב' ספרים, וקורין באחד ג' בשל ר"ח, ובשני קורא אחד בשל חנוכה וכו', הגה - ואם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה, צריך להפסיק לקרות בשל ר"ח.

וביאור הדברים שכיון שתדיר ושאניו תדיר, תדיר קודם, לכן הדין שקודם קוראים קריאת ר"ח, ורק אח"כ את קריאת החנוכה, והרמ"א פסק שאף כשטעה והתחיל לקרוא קודם את קריאת החנוכה, וחל עליו דין דאמע"ה, מ"מ הדין שתדיר קודם לשאניו תדיר, עדיף על הדין שאמע"ה.

ובקרנן נתנאל פ"ד דמגילה סי' י' אות ג' הוכיח מתוס', שהדין שאמע"ה, הוא אף במקום שהמצוה השניה היא תדירה, ודלא כהרמ"א עיי"ש, וכן בתוס' רע"א זבחים פ"ה מ"א אות ל"ט הביא את דברי הקר"ג שאמע"ה עדיף מתדיר ועו"ש.

ועו"י בביאור הלכה [שם, בד"ה ואם טעה] שפסק כהט"ז שחולק על הרמ"א, וס"ל שאם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה אינו פוסק, וצריך לגמור הכהן בשל חנוכה, כדי שלא יהי' ברכה לבטלה - אך אם העולה לתורה עוד לא אמר ברוך אתה ה', גוללים את הס"ת, ולוקחים את הס"ת של ר"ח עיי"ש, ומוכח שהביאור הלכה בעצם הדין ס"ל כהרמ"א שתדיר עדיף על אמע"ה, ורק במקום שיש איסור ברכה לבטלה פסק כהט"ז.

וכיון שמוכח שהמשנ"ב ס"ל כהרמ"א, שתדיר עדיף על דינא דאמע"ה, נראה ליישב את מה שהק' על המשנ"ב הנ"ל, דכיון דתפילת שחרית קודמת למוסף מדינא דתדיר קודם, א"כ אף שהתחיל להתפלל מוסף, וחל עליו דינא דאמע"ה, מ"מ הדין של תדיר קודם, עדיף על אמע"ה, ולכן מיושב שפיר מדוע פסק המשנ"ב שימשיך בשל שחרית, אך באמת לשיטת הקר"ג והגרע"א שאמע"ה עדיף על תדיר, לכאור' הדין שימשיך בשל מוסף.

ד. בשו"ע אור"ח ק"ח א' 'טעה או נאנס ולא התפלל שחרית, מתפלל מנחה שתיים, הראשונה מנחה והשניה לתשלומין, ועו"י בט"ז ס"ק י', שהביא שהלבוש ביאר את הדין הנ"ל שצריך להתפלל קודם מנחה, כי תפילת תשלומין זה לא תדיר, ותדיר ושאניו תדיר, תדיר קודם, והט"ז הק' עליו דא"כ מדוע כשהתפלל קודם את תפילת התשלומין לא יצא בדיעבד, ולכן הט"ז ביאר ביאור אחר עיי"ש, אמנם בעיקר הסברא שהעלה הלבוש, נראה דהאחרונים לא חלקו עליו.

והנה ידועה מחלו' הראשונים שהובאה במשנ"ב [ק"ח ל"ב], שנחלקו חכמי פרובניצא עם ר"י, שח"פ סברו שמי ששכח ולא הזכיר יעלה ויבוא בתפילה, לא יצא יד"ח תפילה כלל, ור"י סבר שיצא יד"ח תפילה ורק יש עליו חובת הזכרה של היום, וכיון שתיקנו שהזכרה תהי' בתוך השמו"ע, לכן חייב לחזור ולהתפלל שמו"ע בשביל לקיים את חובת ההזכרה של היום, והדברים עתיקים ואכמ"ל.

ובשו"ע שם על הכרעה במחלו' הנ"ל, ובמשנ"ב ס"ק ל"ו פסק לחומרא את ב' השיטות עיי"ש ואכמ"ל, וא"כ שוב צ"ע מה שהק' על המשנ"ב לעיל, דהא לשי' ר"י כשהתפלל שחרית ושכח לומר יעו"י, יצא יד"ח תפילה, וכל מה שצריך לחזור זה רק משום חובת ההזכרה, ולפי מה שהבאנו לעיל מהלבוש, שכל תפילת תשלומין נקראת אינו תדיר, א"כ תפילה שמתפללים אותה רק בשביל חובת ההזכרה ודאי שהיא לא בגדר תדיר, וא"כ שוב צ"ע מדוע כשהתחיל מוסף, צריך להמשיך בשל שחרית, והלא המוסף יותר תדיר, מתפילה שמתפללים רק בשביל חובת הזכרה, וכיון שהמשנ"ב פסק לחומרא כב' השיטות, צ"ע מדוע פסק שאף שהתחיל בשל מוסף ימשיך בשל שחרית, וצ"ע.

וע"ד זה יל"פ גם מ"ש 'ובעבודת ביהמ"ק נשמח כולנו', משום דהמקדש יהיה נחלת כל השבטים ולא יהיה מחולק לא' מהם. ואמנם עי' רש"י יומא י"ב א' (ד"ה אלא), דמבואר דזוקא ירושלים נתחלקה לשבטים, אבל מקום המקדש לכל השבטים הוה, שכ' שם דכשקנה דוד את הגורן מארונה היבוס, גבה הכסף מכל שבט ושבט, וא"כ מ"ש 'נשמח כולנו' לא מתפרש ע"ז, שהרי מעולם לא נתחלק מקום המקדש עצמו, ומ"ש בגמ' דהמקדש בחלק יהודה ובנימין, עי' ריטב"א שם מש"כ בזה.

עוד מצאתי בשבלי הלקט (ענין ר"ח סי' קע"ו) שכ' לפרש, "מזבח חדש בציון תכין ועולת ראש חדש נעלה עליו, כמפורש במשכנא דיחזקאל בהפטרת בראשון באחד לחודש", עכ"ל, והכוונה למ"ש ביחזקאל (מ"ה י"ז) "בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים וחסאת את המקדש", וענין זה הוזכר שם לעיל (מ"ג י"ח) "אלה חקות המזבח ביום העשותו להעלות עליו עולה ולזרק עליו דם", דמבואר בכ"ז שיהיה לעתיד חנוכת המזבח כמו שהיה בימי משה, וכ"כ לפרש באבודרהם (סדר ר"ח) "מזבח חדש בציון תכין שנא' ביחזקאל (מ"ו ו') וביום החדש פר בן בקר תמים", והכוונה בזה שענין החידוש הוא חינוך המזבח, [ועי' בסדור אור החמה מש"כ לפרש כוונתו]. ועי' מש"כ הרד"ק שם (מ"ה י"ח) "וחסאת את המקדש בראשון, זהו חדש ניסן, שהוא חדש הגאולה, שבו נגאלו ישראל ממצרים, ובו עתידין להגאל לעתיד, ובאחד לחדש יחנכו את המזבח בקרבנות".

ועי' עוד בפירושי סידור התפילה הרוקח, שמפרש ע"פ מ"ש במדרש (עשרת הדברות פ"א) "בזבול יש מזבח בנוי ומיכאל שר של ישראל עומד ומקריב עליו בכל יום, וכשיבנה ביהמ"ק יוריד הקב"ה מזבח שבזבול לירושלים של מטה", דלפ"ז מתפרש מזבח חדש בציון תכין, היינו שיד מן השמים. ושמעתי לפרש בזה, דהלא מה שנבנה בידי אדם אין לו קיום לעולם, אבל הנבנה בידי שמים הוא קיים לעולם, ובה ניחא מה שאומרים גם 'אהבת עולם תביא להם', וכן 'ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם', דהיינו משום שיהיה קיים לעולם.

עוד הובא בפ' שיח יצחק (בסידור אשי ישראל), לפרש ע"פ מדרש קה"ר י', דמבואר שם למ"ד שיחיו דור המדבר לעתיד לבא, דדריש מקרא אשר נשבעתי באפי, אמר הקב"ה באפי נשבעתי וחזורני בי, אם יבואו אל מנוחת, למנוחה זו אינם באים אבל באין הם למנוחה אחרת, ומייתי שם ר"ב בשם ריב"ל, משל למלך שכעס על בנו, ודחפו והוציאו חוץ לפלטין שלו, ונשבע שלא יכניסו לבנו לפלטין, מה עשה, היתה בנויה וסתרה, וחזר ובנאה והכניסו, נמצא מכניסו בנו ומקיים שבועתו וכו', וא"כ ה"ב יל"פ דע"י שיבנה מזבח חדש, יהיו ראויין גם דור המדבר להיות בעבודתו, ובה ניחא מ"ש ובעבודת ביהמ"ק נשמח כולנו, היינו עם דור המדבר, שהם לא היו ראויים להיות בבנינו אלא לעתיד. והטעם שענין זה שייך למזבח, יל"פ כמבואר בסנהדרין ק"י ב', דשם פליגי בה תנאי, ולמ"ד שיחיו לעתיד יליף כן מדכתיב (תהלים נ) כורתי בריתי עלי זבח, ופרש"י "והיינו דור המדבר שכרתו ברית של מקום עלי זבחים ושלמים, דכתיב (שמות כ"ד) ויזבחו זבחים שלמים, וכתיב (שם) ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם", א"כ מבואר שכל עיקר תקומתם בזכות המזבח, משום הקרבנות שהקריבו במזבח. אמנם כ"ז מתפרש למ"ד שיחיו לעתיד, אבל לא ידך מ"ד שלא יחיו לעתיד, בהכרח לפרש בע"א.

ולכל הפרושים הנ"ל יש לדקדק הטעם שמזכירים ענין זה בר"ח דוקא ולא בשאר המועדות, [ואדרבה בשאר מועדות אמרי' 'בנה ביתך כבתחילה', ואילו ענין המזבח לא נזכר. ועי' בזה במהרי"ל דסקין סו"פ בהעלותך]. ולמש"כ שבלי הלקט ואבודרהם והרד"ק הנ"ל, דהענין הוא משום חינוך המזבח שיהיה בר"ח ניסן, הדברים מאירים, דמתפרש שמיד כשיתחדש המזבח החדש, יהיה הקרבה ראשונה עולת ראש חודש, וא"כ א"ש דשייך כל זה בעיקר לר"ח ולא בשאר המועדות. ואמנם בסתמא כל הפי' הנ"ל לא פליגי בזה, שיהיה בנין המזבח בר"ח ניסן וכו', וא"כ א"ש גם לדבריהם.

וע"ד החידוד והדרש היה אפשר לומר עוד למש"כ המצו"ד הנ"ל דלעתיד לא יהא מחולק לשבטים, דהלא י"ב חדשים כנגד י"ב שבטים כמבואר במדרשים [וחודש העיבור הוא ג"כ כנגד שבט, דהא באמת איכא י"ג שבטים דקחשיב אפרים ומנשה ליוסף, וי"ב שבטים חלקו הארץ מלבד שבט לוי, והוא עתיד לחלוק כדאי' ב"ב קכ"ב א'], ולפ"ז אפשר שכל המזבח בכל ר"ח שייך טפי לכל שבט בחדשו, וא"כ כל זמן דאין מקום המזבח מיוחד לכל השבטים, כביכול לא הוי להם כפרה יפה כ"כ, וע"י שיהיה שייך לכולם, יהיה הכפרה שלימה לכל שבט בחודשו, ואם כן שפיר שייך טפי בר"ח לבקש אמזבח חדש.

בתפלת מוסף ר"ח אומרים "מזבח חדש בציון תכין ועולת ראש חודש נעלה עליו ושעירי עזים נעשה ברצון". והעיר בהארת התפילה מדוע בעולה אומרים בלשון יחיד "עולת" ראש חודש, ובאמת מביאים עשר בהמות לעולה. ובחסאת אומרים בלשון רבים "שעירי" עזים, ומביאים רק שעיר עזים אחד לחסאת. והביא מהג"ר רפאל מהמבורג זללה"ה דשעירי עזים כולל גם את כל החסאות שיביאו היחידים על שחטאו בזמן החורבן, ובהארת התפלה סייע קצת לפירושו מדלא אומרים שעירי ר"ח כמו שאומרים עולת ר"ח. עכ"ד. ואע"פ שחסאת יחיד היא שעירה ולא שעיר, ובלשון רבים הוא "שעירות" עזים, צ"ל שאומרים "שעירי" עזים בל' זכר, כי כולל גם שעיר ר"ח שהוא זכר. או כי כולל שעירי ע"ז. ומה שדוקא בר"ח מזכירים החסאות יחיד ולא במוספי שבת ויו"ט, י"ל כי א"א להקריב בשויו"ט, ובר"ח אפשר. ובחווה"מ אע"פ שאפשר, לא שינו מטבע התפלה מיו"ט. ואע"פ שאפשר להביא גם כשבה לחסאת, י"ל דרך אגב שעיר ר"ח מזכירים שעירי חסאות יחיד, ולא כבשת יחיד דלא שייכא באגב למוסף ר"ח. כך יש ליישב לפירושו.

והנה בשם הרמ"ע מפאנו ז"ל בעשרה מאמרות מובא בספר בני יששכר (מאמרי ר"ח מאמר ב' אות ג) שלעת"ל יקריבו את כל הקרבנות שחיסרנו בשנות החורבן. ובכך נל"פ מש"א ואת מוסף יום פלוני "הזה" נעשה ונקריב לפניך וכו', כפשוטו, שאת מוסף היום שאני עומד בו, נעשה ונקריב לפניך כשיבנה המקדש, גם אם לא יבנה היום. אלא שלא נביאהו מדינא בתורת חיוב, כי הרי עבר זמנו בטל קרבנו. אלא נעשה ונקריב לפניך "בהאבה" - בנדבה, כמצות "רצונך" שרצונך בכך, ולא ציויתנו על זה, אלא נביא "כמו" שכתבת עלינו בתורתך.

ועפ"ז נראה ליישב כאן באופן אחר, דבאמת כל עשרת הבהמות הנקריבין בר"ח לעולה, נקראים קרבן אחד, "עולת ר"ח". וכמו שמצינו (רש"י נשא ו כא) הריני נזיר ע"מ לגלח על ק' עולות. כך י"ל שלעת"ל בר"ח יכללו בתוך "העולת ר"ח" תוספת בהמות ככל אשר חיסרנו בחורבן. וכולן יחד יקראו עולת ר"ח אחת, שהתוספת היא נדבה לעולה. משא"כ חסאת שאינה באה נדבה לא יהיה אפשר להוסיף בהמות לקרבן הנקרא "חסאת ר"ח", אלא שכמנין השעירי חסאת שחסרו, נעשה "ברצון" - בנדבה לעולה או לשלמים. ולכך אמרינן לשון רבים "שעירי עזים נעשה ברצון", ולא קרינן להו חסאת ראש חודש.

בענין חסאת ר"ח בר"ה

דרשו חז"ל בר"ה ח: ובביצה ט"ז. "בכסה ליום חגנו" איהו חג שהחודש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה. ונח' הראשונים בביאור הדרשה ובתוס' שם הובא פי' הר"ד ששולם דלא מפרש קרא בהדיא של ר"ח דר"ה דכתיב בקרא "מלבד עולת החודש" וחסאת לא הזכיר.

ולכאז' מדוע נקטה הגמ' לפ"ז החודש מתכסה - הרי הכיסוי רק על קרבן החסאת דהרי ר"ח כן מוזכר "מלבד עולת החודש".

ובעצם צריך להבין מה הסיבה שהתורה היתה צריכה לכתוב קרבנות ר"ח בפרטות גם בר"ה - מה ההו"א דלא ליקרבו מ"ש משאר חודשי השנה.

והנה הרמב"ן והחזקוני עמדו בזה והרמב"ן פי' מדוע לגבי יוהכ"פ כתוב "מלבד חסאת הכיפורים" ואילו בר"ה לא כתוב מלבד חסאת החודש. וב"י דכיון דבר"ה קריבין קרבנות היום - הו"א דלא קריבין קרבנות החודש, קמ"ל דמקריבין עולת החודש וה"ה לחסאת. [ואולי הסיבה דהתורה הזכירה עולה - משום דבסדר הקרא דמוספין עולה קודמת לחסאת].

ואילו החזקוני פי' דהו"א דעולת החודש דווקא אינה קריבה בר"ה משום דהעולות כפרתן שווה. משא"כ חסאת החודש וחסאת דר"ה אין כפרתן שווה פשיטא דקרב בר"ה. וא"כ הקו' הנ"ל מתעצמת מדוע חשיב כיסוי דלא הזכירה התורה חסאת הרי א"צ התורה להזכיר כמב' ברמב"ן והחזקוני הנ"ל. ואולי למד הר"ר משולם - דר"ח תשרי היה בכלל כל החדשים ויצא לידון בדבר החדש א"א יכול להחזירו לכללו עד שיחזירונו הכתוב לכללו בפירוש - וממילא הו"א דאין קריבין קרבנות החודש - והוצרכה התורה להזכיר גם עולה וגם חסאת. וכסתה התורה קרבן החסאת, וצריך לדעת אם כנים הדברים מה המקור דמקריבין חסאת דר"ח בר"ה.

ולגבי הקו' הראשונה מדוע חשיב חודש מתכסה הרי עולת החודש כן מוזכר אולי הב"י דמב' בגמ' שבועות ט'. אמר ר"ל מה נשתנה שעיר של ר"ח שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה עלי על שמעטתי את הירח. ובתוס' שם בשם הערוך כתבו דהוא כפרה על כלל ישראל ונקבע בר"ח להפיס דעתה של לבנה, וא"כ כשהתורה כסתה את קרבן החסאת דר"ח שהיא כפרה מיוחדת לעם ישראל בר"ח החשיב הר"ר משולם לכיסוי החודש, שזה קרבן שמבטא את החודש יותר מאשר קרבן העולה.

הוספת "כפרת פשע" בשנה מעוברת

הרב אליהו סאל

בענין מה שמוסיפין בשנת העיבור תיבות "ולכפרת פשע" והוא מסידור ר' עמרם גאון כנודע. הנה בא"ר (סי תכ"ג) כתב וז"ל יש נוסחאות כתוב בשנת עיבור ולכפרת פשע ושמעתי טעם דיש י"ב לשונות נגד לטובה ולברכה וכו' נגד י"ב חודש לכך אומרים עוד ולכפרת פשע נגד עיבור וכו', ולנוסחא זו ראוי לאומרו בכל חדשי אותו שנה וכו' עכ"ל. ובפמ"ג העיר עליו דנהגו רק עד ניסן. ובמ"ב (סק"ו) כ' דיש אומרים ולכפרת פשע ויש שאינם אומרים רק בשנת העיבור ואפילו בשנת העיבור יש שאינם אומרים אותו אלא עד אחר חודש אדר, ובכל אלה נהרא נהרא ופשטיה. וע' בס' אורחות רבינו הקה"י (ח"א עמ' קע"ז) שהיה אומר ולכפרת פשע אף לאחר חודש העיבור.

ומנהג בני ספרד לאומרו בכל שנת העיבור והוא על פי מש"כ בס' כה"ח לגר"ח פ"פ זצוק"ל (סי ל"ד ס"ג) וז"ל ראה זה חדש, דבשנת העיבור במוסף יאמר למחילת חטא ולסליחת עון ולכפרת פשע, וכן בבא"ח (ש"ב ויקרא י"ט) כ' בסתמא דבשנת העיבור יאמר למחילת חטא ולסליחת עון ולכפרת פשע. וע' בס' אסורי לגפן (ח"ח עמ' ש"ג) כ' שהוא עפ"י הסוד, אמנם בכתבי האר"י אשר לפנינו לא נמצא ביאור לענין זה, ותודה לקל מצאתי ביאור הענין בספרי תלמיד המקובלים הנק' חמ"י (המלקט מכתבי תלמידי האריז"ל בחלק משמרת החודש פ"א וכבר נודע כי הלכות רבות בס' כה"ח מקורם משם ואכמ"ל) שכו' וז"ל כל איש הירא לא יעבור מלהתקדש עצמו מדי ערב ר"ח בחדשו, כאשר תשיג ידו, לכפר עליו מאשר חטא על הנפש. ואף המקל על עצמו בכל שנה ושנה, הנה בשנת העיבור יהא זריז ונשכר לעשות כסדר הזה, אשר חכמים הגידו ששני המאורות הגדולים חמה ולבנה שוין נבראו, והיו משתמשים בכתר אחד. ואח"כ מחמת הקטרוג א"ל הקב"ה לכו ומעטי את עצמך. ומענין הקטרוג הזה נמשך למטה קטרוג הקליפה, הוא שטן הוא יצר הרע היורד ומסית ועולה ומשטין. ואם לא היה מיעוט הירח לא היה לעולמים שום עיבור כי היה סיבובם ומהלכם שוה. ועתה שנפרדו אין מהלכם וסיבובם שוה ונצטרך לעשות ז' עיבורים כדי להשוות שנת הלבנה שהוא י"ב חדש, שיבא בשוה לשנת החמה שהוא שס"ה יום, כדי שיבא פסח באביב, וסוכות בזמן האסיף. נמצאו העיבורים שבאו מכח המקטרוג, המה גרמו שנתהוה המקטרוגים למטה המביאים את האדם לדי חטא. ועל כן בשנת העיבור יאותה לנו לקום ולהתעורר על עולה של תשובה ביותר. ומורי נר"ו היה אומר שעיקר תקון השובבים אשר תקנו קדמונינו, עיקרם בשנת העיבור. והוא היה אומר במוסף ר"ח של שנת העיבור "למחילת חטא וסליחת עון ולכפרת פשע" עכ"ל. ועיקרי דבריו נעתקו מד' השל"ה (בתורה שבכתב שובב"ם ת"ת ריש פ' שמות, שכבר נודע שכן מנהגו של החמ"י להעתיק בסתמא בלא להזכיר שם).

וליישב המנהג שלא לומר אלא עד חודש העיבור מצאתי בס' מהר"ם שיק (בתשו' אור"ח סי' קפ"ד) שכו' שעפ"י טעם הנז' יש לומר ולכפרת פשע רק עד חודש העיבור כיון שאז כבר נשלם השלום בין החמה והלבנה וממילא ראוי ג"כ שתשלם עד אז שלום הגוף עם הנפש ע"י תיקוני התשובה, יעו"ש. ובס' אדני פז (סי תכ"א) מצאתי שכו' ליתן טעם ע"ז שהוא לפרסומי מילתא שיידעו כולם שהשנה מעוברת וידעו לעשות פסח בזמנו, ולכן אחר חודש העיבור אין טעם לומר, והביא מס' אלף המגן טעם אחר והוא משום שבאמת לענין עיבור, השנה מתחילה מניסן כמש"כ בחודש שנים עשר הוא חודש אדר, אלא שלא יושבים ב"ד לראות ולענין אם השנה צריכה להתעבר אלא מתשרי ע"כ לא שייך ענין העיבור אלא עד ניסן, עכת"ד. ועיין בגמ' ר"ה (ד' ז). דאמרי' שם תשרי ר"ה לעיבורין וניסן ר"ה להפסקת עיבורין.

וע"ע בס' טעמי המנהגים בקו"א (סי' תמ"ח) כ' שמה שאומרים בשנת העיבור ולכפרת פשע הוא משום דשמא השנה אינה מעוברת ונמצא אוכלים חמץ בפסח, עכ"ל וכ"כ בס' נפש חיה לר"א מרגליות (סי' תכ"ג) וכ"כ בס' ברוך שאמר לבעל התורה תמימה (עמ' של"ה).

ויש שנהגו שלא להוסיף ולכפרת פשע אלא בחודש העיבור ובס' תפילה כהלכתה לר"י פוקס (פכ"ב סעי' מ' הע' ע"ט) הביא עוד ב' טעמים על אמירת ולכפרת פשע בשנה מעוברת ולא להוסיף טעמים מיושב מנהגם וז"ל וידיד נפשי הר' יעקב קופשיץ הוסיף עפ"י הידוע מהגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצוק"ל שאמירת יום כיפור קטן בכל ערב ר"ח היא דומיא דחולה הממתין להגיע למקום רפואתו שהוא יום הכיפורים ובינתים זקוק הוא מידי פעם לחיזוק ובשנה מעוברת מחמת ריחוק יוה"כ צריך לכפרת פשע עכ"ל והטעם השני שכתב וז"ל והגר"ז הוטרן ביאר טעם להוספת ז' ע"פ הגמ' בסנהדרין (י"ב ע"ב) לענין חזקיהו המלך שעבר ניסן בניסן ולא הסכימו עימו חכמים והפלו וביקש ה' הטוב יכפר בעד ומכאן הלשון ולכפרת פשע עכ"ל.

תפילת נדבה במוסף ראש חודש

הרב יעקב הירשמן

התוס' בברכות כא: ד"ה עד כתבו וז"ל ומתוך הירושלמי [דקאמר בא ומצאן מתפללין מוסף לא יתפלל אלא א"כ יגמור תפילתו קודם אמן דשומע תפילה] משמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלמות במוסף של חול כגון בראש חודש ובחול המועד ומיהו אנן סמכינן אהא דאמר בפרק תפילת השחר דקאמר תמיני סרי תקון תשסרי לא תקון ומה שאנו אומרים עננו בין גואל לרופא לא קשה שאינו אלא לש"ץ אבל יחיד כוללה בשומע תפילה ועוד אומר הר"ר חיים דאיתא בתוספתא בהדיא כמנהגנו דקאמר התם ימים שיש בהן קרבן כגון ראש חודש וחול המועד ערבית ושחרית מתפלל י"ח שלמות ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירים אותו ובמוספים מתפלל שבע ואומר קדושת היום באמצע ובירושלמי נמי י"ל דטעות סופר הוא ולא גרסינן של מוסף אלא בא ומצאן מתפללים וכן משמע בירושלמי פרק מי שמתו דגם זו המימרא כתובה שם ולא הזכיר של מוסף כלל עכ"ל.

והנה בתפילת נדבה מבואר בטור סי' ק"ז דבשבת ויו"ט א"א להתפלל נדבה כי אין נדרים ונדבות קרבים בשבת ויו"ט ולהר"ף בשחרית ומנחה ומעריב אפי' בשבת יכול להתפלל נדבה חוץ ממוסף כי יחיד לא יכול להתנדב מוסף והקשה הב"י על הר"ף דמה נפשך דהרי מוסף של שבת יש רק עולות [ב' כבשים תמימים] ועולות זה סוג שאפשר להתנדב, והיינו דבשלמא חטאת לא יכול היחיד להתנדב אבל עולות שייך להתנדב. ואלא מאי נאמר דסובר מטעם שנדרים ונדבות לא קרבים בשבת, א"כ גם שחרית ומנחה ומעריב לא יוכל להתפלל.

ומת' המגן גבורים שבאמת הר"ף לא סובר הטעם שנדרים ונדבות לא קרבים בשבת, כי רק להקריב א"א שזה חילול שבת, אבל התפילת נדבה שפיר דמי. ומה שבמוסף א"א מבואר המג"ג שצריך בתפילת נדבה חידוש, דתינח בשחרית ומנחה וערבית של שבת דבחול שייך בקשת צרכים, ובשבת לא התייחו להתפלל י"ח, לכן יכול לחדש בשחרית ומנחה וערבית של שבת, אבל מוסף של שבת דשם אין כלל בקשות, דלא שייך שם י"ח ברכות כלל, אז אין יכול לחדש. ובקיצור שבשחרית ומנחה ומעריב שייך בקשת צרכים כי שייך י"ח בשבת ורק **שלא הטיחו**, אבל במוסף לא שייך הי"ח א"כ לא שייך בקשת הצרכים. זהו דעת הר"ף.

אלא דקשה שהר"ף אומר טעם אחר על מוסף דלא שייך שיחיד יתנדב ומבאר המג"ג דהתוס' והרשב"א כתבו שמהירושלמי משמע שבמוסף ראש חודש וחול המועד מתפללים י"ח, א"כ נמצא שבמוסף ראש חודש וחול המועד שייך בקשת צרכים, וזהו שהר"ף חידש טעם אחר שיחיד לא יכול להתנדב מוסף שזה יועיל גם על ראש חודש וחול המועד שא"א תפילת נדבה. ומה שקשה שעולות באים בנדבה ובמוסף יש רק עולות וכדק' לעיל, וא"כ בראש חודש וחול"מ אין שום טעם לשלול מוסף נדבה, דב' הטעמים לא שייך, דמצד אחד יכול לחדש בו דבר שהרי יש בהם י"ח, ומצד שני עולות אפשר להתנדב. התשובה היא כי במוסף של ראש חודש וחול"מ יש שעיר לחטאת וזה א"א להתנדב, וזהו שהר"ף הוצרך לטעם זה, ובשבת תיפ"ל שא"א לחדש בה דבר דאין בו י"ח, אבל בראש חודש וחול"מ שיש י"ח הוצרך הר"ף ששעיר חטאת דא"א להתנדב ולכן לא שייך בזה נדבה.

קדושת מוסף דר"ח

הרב צ. גלעזר

כ' הלבוש בסי' תיו דאמנם בר"ח לא אסרה התורה מלאכה, מ"מ יום שיש בו קדושה הוא יותר משאר ימי החול, כיון שמביאין בו קרבנות מוספין כמו ביו"ט. ודין זה דקדושת היום באמת ילפי' מההיקש דפרי' המוספין כדאי' בשבועות ז' דדרשי' מדכתיב בפרי' פנחס (כט,ט) "אלה תעשו לה' במועדיכם", הוקשו כל המועדים כולן זה לזה. ור"ח בכלל מועדיכם "איברא ר"ח נמי איקרי מועד". ויש להביא ראיה לד' הלבוש ממ"ש רש"י בחגיגה יז: מנה ימים וקדש חודש, ופירש"י קדש חודש למוספין. מבואר דקדושת יום ר"ח מחמת קרבן מוסף, ועי' זכר יצחק (סי' יא אות ב) שחידש דקדושת ר"ח אינה כשאר יו"ט אלא מתחילה רק ביום ולא מהלילה, וטעמו כנ"ל דתליא בקרבן, וזמנו ביום. ועי' חת"ס (תומ"מ) בפרי' פנחס דהטעם שצריך חטאת בר"ח מפני שהוא יום מקודש ולכן צריך מירוק על הזמן הפחות ממנו (ועי"ש שכ' דזה טעם תענית ותשובה ביא"צ).

ויתכן לבאר בזה מה שכ' השל"ה (פסחים נר מצוה א) ראש חודש זמן כפרה הוא, וראוי לאדם שיפושפוש במעשיו והרהר בתשובה... ונראה בעיני שראוי לעשות כן קודם תפילת מוסף ומבואר למבין, עכ"ל. והנה כ' הח"ח במרגניתא טבא שבסו"ס אהבת חסד שבשבת ויו"ט צריך להעלות במחשבתו קדושת היום. וכ' ואף בר"ח נכון לזכור קדושתו כי הוא יו"ט דאורייתא. ולמש"נ לכאור' הקיום המובחר הוא בשעת תפילת מוסף, וכמש"כ הפוס' דזהו הטעם שדוקא בשעת מוסף אין מניחים תפילין מפני שבאותו הזמן קדושתו גדולה.

במה שהקשה הרב צבי יוספי (בגליון הקודם - קצ"ח) דאי בר"ה ל ע"א דעבדינן זכר למקדש מדכתיב בירמיה כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה. מכלל דבעי דרישה. וצ"ב שהרי בגמ' ב"ב ס: ילפי דיני זכר לחורבן מהפס' אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני, עיי"ש. ובמה חלוק דין דרישה מדין זכירה, ואמאי לא סגי בדין זכירה הנלמד מפס' אם אשכחך, כמקור לחיוב תקנות זכר למקדש.

הרב יונה טאובה כתב שיישוב השאלה מונח כבר בשינויי הלשון בשתי הגמרות. במס' ר"ה דף ל' כתוב במשנה "בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש" על זה שואלת הגמ' "מנלן דעבדינן זכר למקדש דאמר קרא כי אעלה ארכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דרש אין לה מכלל דבעי דרישה". כאן מדברת הגמ' על זכר למקדש. וכן מצאנו בגמ' מנחות דף ס"ו: על ספירת העמר בזמן הזה שאינו מן התורה וכל מה שאנו סופרים הוא זכר למקדש. לעומת זה הגמ' בבבא בתרא ס ע"ב אומרת "סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט ... עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט ... עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט ... שנאמר אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי וגו'". כאן מדברת הגמ' על זכר לחורבן. והחילוק ברור שהגמ' בר"ה מדברת על הנהגה שהיתה במקדש שנוהגים לעשותו גם לאחר החורבן. ועל זה שואלת הגמ' שמנין שעושים זכר למקדש לחזור על דברים שנעשו במקדש למרות שאינם נוהגים מעיקר הדין בזמן הזה, לזה מביאה הגמ' את הפסוק שמוכיחה שציון בעי דרישה ויש לעשות זכר למקדש, והוא הדין לענין ספירת העומר בזה"ל. משא"כ הגמ' בב"ב מדברת המעשים שהם זכר לחורבן על המקדש לעורר צער ולהגביר את האבלות על החורבן, להשאיר אמה על אמה בלתי מסויידים בבית שיהיה זכר לחורבן וכל כיוצא בזה, ועל זה מביאה את הפסוק "אם אשכחך ירושלים וכו'".

ויש להוסיף ולהעיר שענין זכר לחורבן הוא לעורר את הצער ותחושת האבלות על החורבן. והגמ' מלמדת אתנו שאסור לשכוח את חורבן הבית שנאמר אם אשכחך ירושלים וכו'. אבל מה ענין עשיית זכר למקדש, שהרי נטילת לולב כל שבעה עושים בחג ולכאורה אין לעורר מצב של צער במועד. אכן באמת גם בתפילות המועדים אנו אומרים "ומפני חטאנו גלינו מארצנו וכו'" וכן "גלה כבוד מלכותך וכו'". ונראה שמכיון שעיקר ענין המועדים הוא העליה לרגל יש גם במועדים חובה להתפלל על בנין בית המקדש שנזכה שוב לראות ולהראות בבית המקדש, ומשום כך תיקנו לנו חכמים דברים שיעררו אותנו להתגעגע לבית המקדש ולעלות לרגל. וזה מה שלמדו חז"ל מהפסוק הנ"ל שציון דורש אין לה, דהיינו שאנחנו לא מבקשים ודורשים מהקב"ה את בנין בית המקדש וכאילו ח"ו לא חסר לנו מה שאין לנו השראת השכינה בתוכנו. ומשום כך תקנו חכמים לעשות מעשים בדומה לאלו שהיו במקדש לעורר אצלנו את הגעגועים לעבודת המקדש שיבנה בב"א.

והרב צ. ג. תירץ דבדין דרישה התחדש דלא סגי בזכירה אלא בעי לעשות מעשים של דרישה, וזהו הדין **דעבדינן** זכר למקדש, והיינו שצריך לעשות זכר וכגון הכא שלולב ניטל שבעה זכר למקדש, וזה א"א למילף מאם אשכחך דהא הוא דין זכירה בלב ובפה בלבד.

אכן נראה דתליא בפלוג' ראשונים בברכות חו"כ, שבברכת "משמח ציון בבניה" כ' הרי"ב יקר שנתקנה ע"ש אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, וכ"כ האבודרהם. אך העיטור (ח"ב ש"ב ברכת חתנים ח"ד סד): הוסיף בזה "רביעית שוש תשיש... משום דכתיב אם לא אעלה... וכתיב ציון היא דורש אין לה מכלל דבעי דרוש". ומבואר דשי' העיטור דדדין דרישה מתקיים בהזכרה.

הרב מנחם וינטר כתב שדרישת המקדש ענינה לא להסתפק במצב הקיים וח"ו לחשוב כי אין אפשרות אחרת, על אף שנראית רחוקה אין להרפות ממנה. אך גם בזה לבד אין להסתפק וכל עוד לא נבנה המקדש יש לנו חיוב לזכור את אשר חסר לנו ולהכיר בחסרון המקדש. וכמובן לעשות פעולות המביאות לבנין בית המקדש.

והרב אליהו סאל ציין שבס' מתנת חיים לגרמ"ח סלומון שליט"א עמ' מ"ב, ובס' יבנה המקדש עמ' קע"ח לגר"ש ברעוודה שליט"א ישלח ד' דברו וירפאהו, האריכו לבאר שהזכירה מדין אבילות והדרישה מדין השתוקקות לזמן בניינו יעו"ש באורך.

אמנם הוסיף שבס' תורת המנחה לתלמיד הרשב"א (פ' נח) מבואר דס"ל שהכל אחד, ע"כ נר' יותר ליישב באופ"א דאי משום זכירה סגי בלב ולהכי בעי למילף מקרא דדרישה דיש חיוב אף לעשות מעשים לזכר המקדש ושו"ר שכ"כ בס' שו"ת חמדת צבי לגרמ"ד וולנר (ח"ג ס"ח).

הלערה בפרשה - חוקת

על מה שהקשה הרב ש. י. קרפף שליט"א בעומקא דפרשה פר' חוקת, (במש"כ רש"י בפס' יען לא האמתם בי - לכן לא תבואו בשבועה נשבע בתפילה שלא ירבו בתפילה על כך, ואיך התחנן מש"ר ע"ה להכנס לאר"י). לכא' יש ליישב, דלא הוזכר הכא בפסוק דהשביע אותו שלא יכנס לא"י, אלא רק "שלא יביאו" את בני" לארץ מתחת הנהגתו, אבל עדיין יש לו אפשרות ליכנס בתור אדם פרטי, ויהושע תלמידו הוא ינהיג את בני"י, ושו"מ שכן כתב העמק דבר. ובזה שפיר התפלל משה רבינו בתחילת ואתחנן, כדי שיזכה ליכנס לא"י לבד בתור אדם פרטי.

אמנם קשה מהא דכתיב בפרשת ואתחנן (דין כ"א) "וישבע לבלתי עברי את הירדן ולבלתי בא אל הארץ הטובה וגו'", הרי מפורש בפסוק דה' נשבע שלא יכנס לא"י כלל, ומשמע מזה דאפי' בתור אדם פרטי שלא יכנס לא"י.

וע"כ צריך ליישב בא"א, כמו שפירש רש"י בריש הפרשה שם, "בעת ההיא לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג, דמיתי שמא הותר הנדר", דהיינו שאע"פ שהיה איסור שבועה, מ"מ חשב משה רבינו להתפלל, מפני שהיה נראה לו, דהתיר הקב"ה את הנדר (שבועה), דהא זכה להכנס לעברי הירדן, שהוא כחלק מא"י.

הרב חיים רבינוביץ

במה שהעיר הרב שמואל י. קרפף איך התפלל מרע"ה והרבה בתחנונים על כניסתו לארץ הרי הקב"ה נשבע על כך שלא ירבו.

הנה כעין זה העיר אא"ז בעמח"ס צביון העמודים הגאון ר' צבי שפירא זללה"ה, במה שלא מצינו שהתפלל משה אפילו תפילה אחת כשצויוהו הקב"ה על מיתת אהרן [ואדרבה משבחו הכתוב (כ, כז) ואומר ייעש משה כאשר צוה ה' וכמש"כ רש"י שם]. ועל עצמו נתפלל והרבה בתחנונים. אלא שהכתוב עצמו מיישב קושיה זו, במשאה"כ ריש פרשת ואתחנן ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, וכמש"כ רש"י ז"ל, **בעת ההיא**. לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיתי שמא הותר הנדר, עכ"ל. וכמש"ב בשפתי חכמים שם בשם הגו"א דסבר משה שנשאר הגזירה אך בלא שבועה ושפיר אפשר להתפלל ע"ז. הרי שרק לאחר מלחמת סיחון ועוג סבר שמא הותר הנדר ועלה בדעתו להתפלל, אבל במיתת אהרן שהיה לפני מלחמת סיחון ועוג, לא עלה בדעתו להתפלל.

וממילא כבר נתיישב מה שנתחנן מרע"ה, שזה היה רק 'בעת ההיא' שכבר סבר שהותר הנדר, ונימא דסבר נמי שהותר השבועה שלא להרבות בתפילה על כך, ואולי י"ל דבאמת כאשר דימה משה כן היה, שהותר הנדר, אלא שנשאר הגזירה בלא שבועה, ונזכה בזה שלא עבר משה ח"ו על השבועה בשוגג במה שהרבה תחנונים.

והנה נתפרסם בשם היערות דבש (דרוש י"ד), שהיה תביעה על בני" שלא התפללו להאריך ימיו של אהרן, ולפ"ר קשה הא בזמן מיתתו של אהרן עדיין לא היה מקום לומר שהותר הנדר, וצ"ע. אכן אפשר שכל הנדר היה על משה ואהרן עצמם ולא על בני"י, ושפיר היה מותר להם [וממילא אף ראוי להם] שיתפללו. ועו"ל, שאיסור התפילה היה להתפלל שיכנסו לארץ, ולא כתב היערות דבש אלא שהיה להם להתפלל שיאריך ימיו, ולא נכלל בזה שיכנס לארץ, אלא שיאריכו ימיו כל זמן שעדיין לא נכנסים לארץ. ועיין בכל זה.

הרב ישראל איסר זית

בהערת הרש"י קרפף, יעויין בנחלת יעקב על רש"י ד"ה יען (כ"ב) שכתב, שאין הפירוש שהשביעם שלא ירבו בתפילה דאם כן היאך עבר משה על השבועה והתפלל, כדכתיב ואתחנן וגו', אלא הכי פירושו, נשבע בקפיצה כדי שלא יועיל ריבוי תפילה על כך.

ר. י. הלוי

לגליון קצ"ח

במש"כ הרב צבי רותן בביאור דברי המג"א דס"ל דתענית בשנה כזו נקבע ליום א' ולא שזמן התענית בשבת, ורק נדחתה ליום א' צ"ע דהרי בסי' תקנט ס"ק יא כתב המג"א שמהדין בתענית נדחה בעל ברית אינו משלים התענית (רק דהמנהג להשלים) ולגבי חתן כתב שלא ישלים וא"כ חזינן דלגבי זה החשיב שיעקר התענית בשבת.

ועיין בלבושי שרד שבאר דלגבי שהחיינו וכן לגבי השתתפות יותר ממנין מצומצם בסעודת מצוה שכתב המג"א בתקנא ס"ק לה דאין בשנה זו דין שבוע שחל בו ובאר הלבושי שרד דדבבר שהוא מנהג ולא דינא דגמ' כו"ע יודו להקל.

הרב אהרן שמואל סולברג

הקושיא

יל"ע במטבע התפילה במוסף דר"ח "ועולת ראש חודש נעלה עליו ושעירי עיזים נעשה ברצון", ולכאן הול"ל איפכא, עולות בלשון רבים שהרי מקריבים י' עולות (ב' פרים איל א' ז' כבשים) ואילו שעיר בל' יחיד, שהוא רק שעיר אחד לחטאת.

ויש שתירצו לגבי עולה עפ"י האבודרהם שהביא הפס' ביחזקאל (מו,ו) וביום החדש פר בן בקר, והיינו דלעת"ל תהיה עולה אחת. ותמוה דמפורש בקרא שם גם איל וכבשים. וביותר דהרי בהמשך התפילה אמרינן ואת מוסף יום ראש החודש הזה נעשה ונקריב וכו' פרים בני בקר שנים וגו'.

ולגבי שעירי עיזים, באמת האבודרהם גרס "שעיר עיזים", אך הר"י בר יקר והרוקח והראב"ן ושהב"ל גרסו שעירי. [ומה שיש מתרצים דקאי על כל החטאות שיביאו כהשלמה לשגגות שבמשך הגלות, הרי בראשונים הנ"ל פי' להדיא דהוא שעיר ר"ח הבא לכפרה]. וצ"ע.

הרב א. י. מאיר

הערה נפרשה

כ' התומים (סי' ל"ג סק"ג) "שמעתי אומרים בשם אבי אמי ה"ה הגאון המפורסם מוהר"ר ליב צינץ ז"ל דפנחס הי' נכד של יתרו ממש שהיתה אמו בת יתרו. והביא שכן היא דעת רבה (בבא בתרא קט, ב) ושכן כתב רש"י בפירוש חומש עה"פ (שמות ו, כה) ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה. ע"כ. וע"ש מש"כ לתרץ עפ"י ז' וע' במש"ח בהעלותך (יב, א).

והדברים מפליאים דרש"י בפירוש החומש שם כתב "מבנות פוטיאל מזרע יתרו שפטם עגלים לעבודת אלילים ומזרע יוסף שפטפט ביצרו" ובגמרא בבא בתרא שם מוקי לה דאי אבוא דאימ"י מיוסף אימיה דאימיה מיתרו ואי אבוא דאימיה מיתרו אימיה דאימיה מיוסף. דהיינו שפנחס היה לכל הפחות דור רביעי מיתרו. וכמו שביאר הרשב"ם שם (ק, א ד"ה אלא) דאי אפשר שתהא אמו בת יתרו ממש דמה ענין בת יתרו אצל שבט יוסף. וצ"ע.

הרב אביחי שרעבי

דרושים לחברות:

לקביעת חברותא

9141217

24 שעות ביממה

נושא	מקום	שעה	טלפון
דף היומי בעיון	ברכפלד		052-7614765
גמ' בעיון קל ומ"ב	מקום שקט	או אחה"צ	054-8480826
חזרה על דף היומי - 7 דפים ליום			052-7661971
טור ב"י בעיון			052-7620656
מפעל הש"ס	נאות שמחה אצל הרב ח. יהודא		9760861
גמרא	מרכז ק"ס/ברכפלד		052-7111349
פתוח	ברכפלד	10-12:30	057-3114475
מחפש שיעור דף היומי ועוד לאדם מבוגר	איזור בית תפלה	אחרי 10 בבוקר	054-8466796
מחפש שיעור, עדיף מוסר	אבני נזר		054-8432167
איוהו נשך. לזמן הבא וגם לביה"ז	עדיף מש"ח / בית אבא	לפחות שעתיים	050-4123974
עדיף דף היומי	פתוח		057-3170118
חזרות מהירות	מרומי שדה		052-7624126
פתוח	קרית ספר		052-7120918
פתוח	קמ"ח		052-7168565
פתוח	מרכז קרית ספר		052-7644586
מסכת סוכה גמרא רש"י	אהל מנחם		052-7617912
פתוח			058-4100333
מלאכת לש	בית כנסת שיר ושבחה	9:15-10:15	9760224
דף היומי	נאות הפסגה		052-7678646
משניות	ברכפלד	9-10:30	8581524
משניות בעיון - שינון	אהל מנחם/זכור לאברהם	שעה	052-7617912
מפעל הש"ס 20 דף	ברכפלד		052-7683616
י"ד מסימן ק"צ	ברכפלד	7:30-9:30	9790958
פתוח		8:30-9:30	054-4936563
אברכים לקרוב רחוקים ברמלה		9-10	052-7679759
מסכת לפי סדר			9743359
שיחה מוסרית - עבודת המידות	רשב"י 36 בעזרת נשים	יום ששי 11-12	

לתשומת לב:

כל בקשה לחברותא מתפרסמת לתקופה מוגבלת, לאחר מכן, במידת הצורך יש לעדכן מחדש.

לרגל תחילת לימוד המחזור החדש בדף היומי

מתארגן שיעור מפי מג"ש מיוחד בעל הסברה נפלאה

בשעות אחה"צ או בשעות הערב
בה. השיעורים של היכל יצחק

לפרטים: 050-4139328

נושאי הגליונות הבאים

**מסעי - אמירת חזק ונתחזק
דברים - ת"ב שחל בשבת
ואתחנן - לא תחנם**

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל' בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net או בתיבות "עומקא דפרשה":
בכניסה לאוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח.
בג. הדרומית - ביהכ"נ משובב נתיבות, נתיב"מ 90.
אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.
ד"ת בדפים **בכת"י ברור** מתקבלים עד יום א' בלבד.
בדיסק ובמייל יש להעביר עד יום ג' בלילה.

לקבלת הגליון בדוא"ל
בקביעות, בכל ערש"ק
יש לשלוח בקשה לכתובת:
gal200@neto.bezeqint.net

להנצחות ופרסום
בגליון:
052-7678393

מי שמסר כת"י מתבקש להשתתף בהוצאות ההקלדה

מוקדש ע"י ידידנו הרה"ג ר' **דוד גלבר** שליט"א
לרגל הולדת בנו במזל טוב

השלום זכר יתקיים בביתו רח' משי"ח 32.
הברית תתקיים ביום שב"ק בביהכ"נ המרכזי
אחרי שחרית, תחילת התפילה בשעה 7:15